

אזמרה לשמך

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגאון רבי עמרם פריד שליט"א

בענין קידוש בשבת

אכילה ושתייה בזמן תוספת שבת קודם קידוש

שאלה: אשה שמדליקה נרות כמנהג ירושלים ארבעים דקות לפני שקיעת החמה, האם יכולה לשתות אחר ההדלקה או לא.

תשובה: להלכה האשה מקבלת שבת בהדלקתה ונאסרת בכך בטעימה עד שתקדש, ואולם בשעת הדחק גדול תוכל להקל לשתות מים¹, ומוטב באופן זה שתתנה בעת ההדלקה שאינה מקבלת שבת².

הוספת מים למיץ ענבים בקידוש

שאלה: המקדש על מיץ ענבים האם מותר לו להוסיף מים למיץ הענבים.

תשובה: לכתחילה יש להחמיר שאין להוסיף מים למיץ הענבים כלל³, ובעת הצורך ניתן לסמוך על שיטת המקלים ולהוסיף מעט מים בלבד⁴.

1. במשנה ברורה (סימן רעא סק"א) הביא דברי המגן אברהם שכתב שהמקבל שבת מבעוד יום

2. כן כתב בפרי יצחק הנ"ל, ובקצות השלחן (סימן עד בדי השולחן סק"ז) דודאי שזהו צורך שמועיל בו תנאי.

3. בשולחן ערוך (סימן רד ס"ה) כתב שייך המזוג במים מברכים עליו בורא פרי הגפן כל שדרך בני אדם לשתותו כיון באותו מקום, ובאליה רבה (שם סק"י) הביא דברי העולת תמיד שכתב שמתעם זה בימינו שטעם היין חלש אף אם מזוג במעט מים אין לברך עליו בורא פרי הגפן, וסיים שלמעשה צ"ע, ובתהלה לדוד (שם סק"ג) כתב שכל שהיין הוא הרוב במשקה מברך עליו בורא פרי הגפן ככל שאר משקין שהולכים אחר הרוב, וכתב שכן מבואר בדברי הפמ"ג (שם

חייב בקידוש ואסור לטעום כלום קודם שיקדש, ולפי זה אשה המדלקת נרות שמקבלת שבת בהדלקתה אסורה בטעימה מעת שהדליקה, ואולם בתורת שבת (סימן רעא סק"ו) כתב שכל דין זה אמור דווקא במקבל שבת בתפילתו שבוה נהג רבי יהודה שהלילה מפלג המנחה וממילא כבר חל עליו חובת קידוש, אבל המקבל בהדלקה או באמירת מזמור שיר עדיין יכול לנהוג כשיטת חכמים שהלילה הוא רק מצאת הכוכבים ואין עדיין אפשרות קידוש, וממילא לא נאסר בטעימה, ובדעת תורה למהרשים (סימן רעא) כתב עוד לצרף לזה שיטת הרמב"ם שלא אסרו שתיית מים לפני קידוש, ובפרי יצחק (ח"ב ס"ט) הסכים כדברי תורת שבת לחלק

מיץ ענבים מפוסטר אם כשר לקידוש

שאלה: מיץ ענבים מפוסטר או מיץ ענבים המכיל חומר בילסופיט המונע תסיסת המיץ והפיכתו לין, האם כשרים הם לקידוש.

תשובה: מיץ ענבים מפוסטר כשר לכתחילה לקידוש, כיון שבמצבים מסוימים יוכל לחזור ולהיות ראוי להעשות לין, ואילו מיץ ענבים המכיל חומר בילסופיט, פסול

5. בגמרא (בבא בתרא צז ע"א) שנינו "אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לינסך על גבי המזבח" ושאלה הגמרא איזה יין בא למעט דין זה, וצידדה הגמרא לומר שבא למעט יין מגתו, (שכבר התחיל להיות יין ועדיין לא נשלם בו התהליך), ודחתה הגמרא שהרי יין מגתו כשר בדיעבד לנסכים, וכיון שכשר בדיעבד לנסכים כשר לכתחילה לקידוש, והביאה הגמרא סייעתא לזה מדברי רבא "דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום", ושוב הביאה הגמרא שבא למעט יין קוסס (שטעמו יין וריחו חומץ), מזוג, מגולה ושריחו רע, שכל אלו אינם ראויים לנסכים, וכמו כן יפסלו לקידוש, ודחתה הגמרא שיין קוסס תלוי במחלוקת רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי, שלדעת רבי יוחנן ברכתו בורא פרי הגפן ואם כן יוצא בו גם ידי חובת קידוש, ואילו לרבי יהושע בן לוי ברכתו שהכל ופשיטא שאינו יוצא בו ידי חובת קידוש, ומסקנת הגמרא שבא למעט יין שריחו רע, או מגולה.

ומשמע בגמרא שאפשר לכתחילה לקדש גם על אשכול ענבים שסחטו, ואף על פי שעדיין לא התחיל בהם תהליך היין כלל, ולפי זה לכאורה גם מיץ ענבים אפשר לקדש בו לכתחילה, אלא שברשב"ם שם כתב לבאר הטעם שיין קוסס אינו כשר לקידוש ואילו יין מגתו כשר כיון שיין קוסס אינו עתיד להיות שכר, ואילו יין מגתו עתיד להיות שכר, ולפי זה נראה שיש חסרון במה שאינו עתיד להיות שכר, ואף שלהלכה נפסק כשיטת רבי יוחנן שיין קוסס כשר לקידוש כמבואר בשולחן ערוך

א"א סקט"ז), וכן נקט גם בכף החיים (שם סקל"ב), ובטעם שיטת העולת תמיד ואליה רבה שאין הולכים אחר הרוב אף שבשאר משקין ותערובת אוכלים הולכים אחר הרוב, כתבו לבאר שכל עיקרה של ברכת היין נתקנה על חשיבותו של היין ואינה כברכת העץ או האדמה שהיא על עצם המין, ומשום כך כל שאבדה חשיבות היין אף שעדיין הוא רוב בתערובת בטלה ממנו ברכתו המיוחדת לו, ולהלכה נקטו בזה שספק ברכות להקל, ומשום כך כל שיש ספק אם יין זה מזוג כשיעור המזיגה הנהוג במקומו, או שעירבו בו יותר מים משיעור המזיגה, אף שרובו יין, מכל מקום יברך שהכל, ולגבי מיץ ענבים כתבו הפוסקים שכיון שטעמו חלש הוספת מעט מים מאבדת ממנו את טעמו וברכתו שהכל, ואף לשיטות הפוסקים שסברו שהולכים ביין אחר הרוב זהו דוקא ביין שדרכו במזיגה ותערובת המים חשובה כחלק מצורת היין, אבל במיץ ענבים שאין בו דרך מזיגה, אין תוספת המים חשובה כחלק מהיין ומשום כך איבד את מעלתו וחשיבותו ואין לברך עליו בורא פרי הגפן ואינו מועיל לצאת בו בקידוש.

4. הובא בשם החזו"א שאמר שניתן להוסיף מעט מים למיץ ענבים ובלבד שישאר טעמו, ומטעם זה אף שיש להקל בשעת צורך גדול להוסיף מעט מים כדי שימצא מיץ ענבים לקידוש, מכל מקום אף לדעה זו אין להקל אלא במעט מים שאינם מחסרים בטעם המיץ אלא מתמזגים עמו ומקבלים טעמו, אבל אם יוסיף מים יותר מ%30 הרי שכבר יחסר הרבה מטעם המיץ ענבים ואף לדעה זו אין להקל בכך.

לקידוש, כיון שחומר זה מונע באופן מוחלט כל אפשרות תסיסת המיץ והפיכתו לין, ומיץ שאינו ראוי להעשות לין אינו ראוי לניסוך על גבי המזבח וכל שאינו ראוי לניסוך על המזבח פסול לקידוש⁵, ואולם בשעת הצורך כשאין לו יין אחר אפשר להקל לערב רבע כוס יין בשלשת רבעי כוס מיץ ענבים מסוג זה⁶.

לנסכים וכשר לכתחילה לקידוש, וברשב"ם ביאר שהוא יין מתוק חלש מאוד, אבל במאירי כתב שייך מתוק מאליו בלי שום סיבה עד שאינו משכר פסול למזבח וכשר לקידוש, ולפי זה נראה שגם יין שאין בו אפשרות שכר כלל כשר לקידוש, ומשמע בדברי המאירי שאף שאינו יכול לבוא לידי שכר כלל כשר לקידוש, ואם כן יש להקל שאף מיץ ענבים המכיל חומר בילסופיט זה המונע כל אפשרות תסיסה כשר לקידוש אף שאינו יכול לבוא לידי יין כלל, ואולם לפי המבואר ברשב"ם שהוא יין חלש משמע להיפך שאם אינו יין כלל פסול לקידוש, וכמו שכתב בכנסת הגדולה, ועל כן יש להחמיר שלא לקדש על מיץ ענבים המכיל חומר המונע כל אפשרות תסיסה כיון שאינו יכול להיעשות לין, אולם לענין מיץ ענבים שעבר תהליך פיסטור אין להחמיר בזה כלל, כיון שתהליך הפיסטור אינו מכלה אפשרות התסיסה מהמיץ, שהפיסטור רק מעמיד המיץ בתנאים סטריליים שאינו מחמיץ, אולם אם יחשף המיץ לשמרים עשוי הוא לחזור ולתסוס, וכיון שלא הופקע ממנו כח התסיסה וההחמצה נחשב ראוי לניסוך וכשר לקידוש.

ואמנם לכאורה היה מקום להחמיר שמי שיש לו מיץ ענבים אחר לא יקדש על מיץ ענבים מפוסטר משום תהליך החימום שעובר המיץ בפיסטור, ואם כן יש לפוסלו משום דעת הרמב"ם (הלכות שבת פרק כט הי"ד) שייך מבושל אינו כשר לקידוש כיון שאינו כשר לנסכים, ובגמרא (בבא בתרא דף צו ע"א, הובא בהרחבה להלן) הצריכו לקידוש יין הכשר לנסכים, ולפי זה לכאורה מיץ ענבים מפוסטר לשיטת הרמב"ם אינו כשר לקידוש, ובשלחן ערוך (סימן רעב ס"ז) מצינו

(סימן רעב ס"ג), אולם יתכן שכל זה הוא דוקא בין קוסס שהתחילה בו התסיסה וכבר יש עליו שם יין, אבל מיץ ענבים מפוסטר שעדיין לא התחיל בו תהליך היין, וגם אינו עתיד להיות יין אינו כשר לקידוש.

ולכאורה מצינו בזה דברים מפורשים בבית יוסף (סימן רב) שהביא מאורחות חיים "על הארופי מברך עליו שהכל ופשוט הוא", ובשו"ת כנסת הגדולה (סימן א) כתב לבאר את אופן עשיית הארופי וזה לשונו "שדורכין הענבים, ואחר דריכתם משימים בתירוש עפר לבן ידוע שעה אחת או יותר מעט, כדי שיצול היין היוצא מהם מהרה, ויעמוד במתיקותו, ואחר כך מחממין אותו בכדי שאין היד סולדת בו", וכתב שם שכיון שאותו העפר גורם שהתירוש לא יעשה יין אלא יעמוד במתיקותו, "ולכן דעתי מסכמת לברך עליו שהכל, וכמדומה לי שבקושטא כך מברכין עליו, וכיון שברכתו שהכל אין מקדשין עליו", ואולם יש שהביאו מדברי הרדב"ז (שו"ת ח"ב סי' תשכט) שכתב שאופן הכנת הארופי היא שמערבים את העפר עם הענבים קודם הסחיטה והוא המונע מהם את האפשרות להגיע לתסיסה, וכתבו שדין הארופי שברכתו שהכל הוא משום שכבר בשעת הסחיטה אין אפשרות שיהיה משקה זה לין וכיון שמתחילתו אינו נחשב יין ברכתו שהכל, אבל סוחט ענבים שיש בהם אפשרות לבוא לידי יין ולאחר מכן עושה בהם פעולות המונעות את אפשרות התסיסה אינו מפקיע בכך את שם היין וברכתו בורא פרי הגפן ויוצא בהם ידי חובת קידוש.

ולכאורה יש ללמוד כן מהמבואר בגמרא שם שהביאה עוד יין היליסטון שכשר בדיעבד

אם יש מעלה בקידוש על היין דווקא

שאלה: האם יש מעלה לקדש על היין יותר ממיץ ענבים.

תשובה: כתבו הפוסקים שמצווה מן המובחר לקדש על היין ולא על מיץ ענבים⁷, ודבריהם אמורים גם לגבי מיץ ענבים טבעי שאין בו חומר משמר כלל, ואין בו את החסרונות האמורים לעיל.

(סימן רעב ס"ה) ששיעור מזיגה הוא על חלק אחד של יין שלשה חלקים של מים, ואף שנתבאר שם ברמ"א שיינות שלנו יותר טובים הם בלא מזיגה, וכפי שהובא בתשובה הקודמת דברי הבית יוסף (סימן רד ס"ה) שכתב שברכת בורא פרי הגפן על יין מזוג היא כפי השיעור שדרך בני אדם לשתותו כיון באותו מקום, ובאליה רבה (שם סק"י) הביא דברי העולת תמיד שכתב שמתעם זה בימינו שטעם היין חלש אף אם מזוג במעט מים אין לברך עליו בורא פרי הגפן, וסיים שלמעשה צ"ע, ולפי זה בזמנינו אין כלל דין יין מזוג, ולא יועיל תערובת רבע כוס יין במיץ ענבים, ואולם כתבו גדולי הפוסקים שכיון שמיץ ענבים משביח את טעם היין ואינו מגרע אותו כמו תערובת מים משום כך יש לראותו כיון מזוג, שברכתו בורא פרי הגפן ויוצאים בו ידי חובת קידוש בדיעבד.

7. בשולחן ערוך (סימן רעב ס"ג) כתב וזה לשונו "יין מגתו מקדשין עליו, וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום", ומקור דין זה הוא מהגמרא בבבא בתרא (צז ע"ב), ומכל מקום כתב המגן אברהם (סק"ג) שמצווה לקדש ביין ישן, ובמשנה ברורה (סק"ה) העתיק דבריו להלכה וכתב שישן הוא שערבו עליו ארבעים יום, ומשום כך מצווה מן המובחר לקדש על היין ולא על מיץ ענבים.

שכתב "מקדשין על יין מבושל ועל יין שיש בו דבש, ויש אומרים שאין מקדשין עליהם", וברמ"א כתב "והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל, או שיש בו דבש", וביאר המשנה ברורה (סק"ג) שדעת הרמ"א שאם יש לו אחר ששווה בטעמו למבושל צריך לחוש לדעת המחמירים שאין לקדש על המבושל, ורק כשאין לו אחר שווה בטעמו יוכל להקל לקדש על המבושל, ובשולחן ערוך בהלכות פסח (סימן תעב ס"ב) סתם להתיר יין מבושל בשתיית ארבע כוסות, ומשמע שספק הלכה להקל, ואולם במשנה ברורה שם (סקל"ט) כתב שזה דווקא אם אין לו אחר שאינו מבושל, וכדברי הרמ"א הנ"ל.

אמנם נראה שיש לחלק שכל דין יין מבושל הפסול לנסכים הוא רק כשנשתנה משום כך שמו וטעמו, וכפי שכתב הרשב"א בתורת הבית (ב"ה ש"ג) ובשו"ת (ח"א סימן תתיג) שמתעם זה אין איסור יין נסך ביין מבושל כיון שנשתנה שמו וטעמו, ומתעם זה אסרו הפוסקים יין מפוסטר משום יין נסך כיון שלא נשתנה שמו וטעמו על ידי הפוסטר, ומשום כך לענין קידוש אינו נחשב מבושל וכשר לכתחילה לקידוש.

6. שעל ידי תערובת רבע כוס יין כנגד שלשת רבעי כוס מיץ ענבים אפשר לראות את היין כיון מזוג, וכפי המבואר בשולחן ערוך

ברכת ישר כח להרב רוני
ליקר שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במייל
ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

ברכת ישר כח להרב אריה
שינפלד שליט"א על סיועו
בהדפסת הגליון